

KLÉZSE HEGY TETEJÉN EREDŐ FORRÁSA EGY 13. SZÁZADI ARAB MŰBEN Sántha Attila

Magyar Zoltán *A magyar történelmi mondák katalógusa* című, 12 kötetes, hatalmas művében (Kairosz Kiadó, 2018) a forrásokhoz fűződő mondavilágot is feltérképezi. Ebből kiderül, van ennek egy nagyon érdekes vonulata, az illatozó kút története, mely kizárólag a moldvai csángókhoz kötődik (egy-két gyimesi csángó említést leszámítva). Ide számít a trunki rózsasillatú kút (mondakatalógus, V. kötet, G 9.8), illatozó szentkút (V. G 44.) mondája. Ezt a szép csokrot tudjuk most kiegészíteni egy szinte hihetetlen adattal.

Az 1283-ban meghalt Zakariya al-Qazwini arab földrajztudós írja le *A teremtmények csodás dolgai és a létező dolgok furcsaságai* című kozmográfiájában, hogy Basgirt-ban (azaz Magyarországon, szóhasználat szerint a törökök országában) van egy illatozó kút, amely egy hegy tetején, egy jurtából ered:

„Bagna. (412) Helység a törökök országában, ott egy hegy van, amelynek csúcsán kőből jurta (sátor) áll, a jurta belsejében forrás, amelyből víz tör elő, a jurta hátsó részén ablakféle, amelyen át a víz kifolyik, s a jurtából a hegyre, a hegyről pedig az alföldre ömlik. E vízből jó illat árad.”

A Bagna „helységet” nyilván nem kell szó szerint venni, al-Qazwini inkább tartományt ért rajta. Derítsük hát ki, hol lehet e forrás, melyből jó illat árad. Vajon nem Moldvában-e, ahol ennek szép hagyománya van?

Egy Magyar Zoltán által nem regisztrált monda a csángóföldi Klézséről (szinte) a hegy tetején fakadó forrásról beszél:

„A Tátos-hegynek szinte a tetején van egy Budinkút nevű hely, azaz egy forrás, amelyik budinba (bödönbe, bodonkába, kerek formájú kéregedénybe, feneketlen dongás edénybe) van téve. (...) A Tátos-hegy alatt gyűjtik meg a farsangi lángot, ott verekedik a Csontkirály a Bakkirályal. Ha a hegy oldalából kifakad a víz, elárasztja az egész világot”.²

A budinba tett forrás a Táltoshegyen

A forrás a moldvai, Bákó megyei Klézse fölött hány fitytyet a fizikának, annak szinte a tetejéről indulva ki. Magam is jártam ott a fenti leírás szerzőjének, Duma-István Andrásnak a társaságában, létezését tanúsíthatom.

Miután rájöttem, hogy illatos kutak csak csángóföldi mondákban léteznek, megkértem András barátomat, írjon le a forrásról mindent, ami eszébe jut.

Ezt írta:

„A Táltoshegy, másként az Esztenka (azaz románosan Szikla) elnevezésű hegy teteje mindig is csupasz volt, ám az alatta való rész még az én időmben is nyírfával volt benőve. Ezt aztán az emberek kivágták, majd szőlővel és más fajta gyümölcsösselel telepítették be, búzával, zabbal, később pujjal (kukoricával). Bezsán-Kukuri Péter idős ember beszélt arról, hogy ott a hegyen régen rendes esztena volt. A rendes esztenák még a 20. század hatvanas éveiben is megvoltak, aztán lassan eltűntek. Az öreg Kancsal (aki forrófalvi juhászgazdaként sok juhval rendelkezett, és haláláig épp a Táltoshegy előtti hegyvállal szemben lévő hegyen gazdálkodott) mesélte el, hogy milyen is a rendes esztena. Régen majdnem minden

A Táltoshegy (Esztenka) Klézse felett, 2014-es felvétel. A nyíl hegyénél van a forrás

esztana körformájú volt, kivált ott az Esztenkán, és rámutatott a hegyre. A köresztena így nézett ki: **körbe vert karókat veszővel kerteltek, náddal és szalmával fedték, majd bent szőttes lepedővel és régebb nemezzel borították a falakat.** A hegyen levő budin (bodonkába, kéregbe tett forrás) és a hegy alatti másik forrás, a Tyúkszer falurészen, aminek a neve **Rezescsorgó**, tavasszal, a fagy után egyszer-kétszer egy emberi élet alatt szép illatú lesz. Akár illatos, akár nem, ezen vizeket még ma is használják szem és gyomor gyógyítására. Ezt mondták nekem az öregek, és én életemben kétszer is tapasztaltam, hogy **a víz szép illatú.**”

Nézzük hát táblázatban, mit ír al-Qazwini, és mit tudunk a Táltoshegy forrásáról.

al-Qazwini	Táltoshegy forrása
hegycsúcson levő forrás	szinte a hegy tetején levő forrás
a forrás egy jurta belsejében van	köresztana a hegyen, amely jurtásítható
a vízből jó illat árad	a víz szép illatú

Annak is nézzünk utána, mit tudunk Bagna tartományról. A magyarok európai országáról írja a 896–956 között élt al-Masudi nevű arab földrajzi író:

„A kazárok s az alánok szomszédságában, köztük s a Nyugat között elterülő vidékeken négy török nemzet van, akik leszármazásukat egyetlen őstől eredeztetik. (...) a hozzájuk tartozó első nemzetség neve **y.g.ni** (más forrásban **bagni** – S. A.). Ezzel egy más nép szomszédos, amelyet úgy hívnak: **baggird**; ennek közelében más nép lakik, amelynek neve **baganak** (...) végül ez utóbbi szomszédságában megint más nemzet lakik, amelyet úgy neveznek: **nükarda**.³

Innen könnyen azonosítani tudjuk a baggird népvét (baskir, román csúfnéven bozgor magyarok), valamint a baganak-okat (besenyők). Kmoskó Mihály a y.g.ni (más forrásban bagni) nevet szintén besenyőnek veszi (uo.), ez lehet a mi Bagna tartományunk. (Hadd jegyezzem meg, helyszűke miatt kifejtés nélkül: a y.g.ni erősen annak a 920 körül besenyő uralom alá kerülő csoportnak tűnik, amely Biborbanszületett Konstantin szerint a Giazikhopon névre hallgat, uralkodója Giasi, Jazi, Jászi, és a Szeret mellett lakik. Ezek egyszerűen besenyő uralom alatti, moldvai jászok – akik évszázadokkal előbb ott voltak, mint a fősdor tartja⁴ –, s akik Jászvásár nevét is adták, valamint folyamatosan szerepelnek a Moldova alapításáról szóló román mondákban.⁵)

Kérdem én, mekkora az esélye annak, hogy az al-Qazwini által említett, a hegy tetején levő illatos forrás **ne** Moldvában, Csángóföldön, Klézsén legyen, ahol a monda mindhárom eleme megtalálható, sőt egyedül ott található meg Ma-

gyarország tartományában, a moldvai jász tartományban?

Azt hiszem, minden további nélkül kijelenthetjük, sikerült Zakariya al-Qazwini 750 éves leírását pontosan lokalizálnunk.

1 Kmoskó Mihály: Mohamedán írók a steppe népeiről. Földrajzi irodalom I/3. Balassi Kiadó, Budapest, 2007, 96.

2 Duma-István András: A csángók világa – hegyek, vizek, tátosok. Zelegor Kiadó, Kézdivásárhely, 2015, 9-10.

3 Masudi: Aranymező és drágakőbányák. In. Kmoskó Mihály: Mohamedán írók a steppe népeiről. Földrajzi irodalom I/2. Balassi Kiadó, Budapest, 2000, 182.

4 Kuznecov, V. A.: A magyarországi jászok. Rövid történelmi vázlat. Jászkunság, 1985. december (XXI/4) 32-40. Kuznecov oszét nemzetiségű (a régi alánok, jászok kaukázusi utódai).

5 Ciocâltan, Virgil-Ionel: Alanii si începuturile statelor românești. Revista istorica NS vol. 6 (1995), 935-955.

Eredményhirdetés a Varjúvár Kiadó pályázatán

VISSZAEMLEKEZÉS, EMLÉKIRAT, ÖNÉLETÍRÁS, LEVELEZÉS kategória

Az erdélyi Előretolt Helyőrség 2020/2-es számában a **Varjúvár Kiadó** alkotói pályázatot hirdetett meg visszaemlékezés, emlékirat, önéletírás, levelezés kategóriába tartozó művek számára, amelyek a **Száz év Erdélyben magyarként** gondolata köré szerveződnek.

A beérkezett pályaművek közül a zsűri a következő alkotásokat emeli ki:

G. Szabó Ferenc: *Az utolsó harcok* (egy gidófalvi hadifogoly visszaemlékezései: vitéz Kövér Álmos)

Ütő László: *Egy öreg unitárius papné visszaemlékezése* (Ütő Lajos, Dombó „építő papja” feleségének, Hévízi L. Tóth Annának a története).

PONYVA, LEKTŰR, SZÓRAKOZTATÓ IRODALOM, SCI-FI kategória

Szintén az erdélyi Előretolt Helyőrség 2020/2-es számában a Varjúvár Kiadó alkotói pályázatot hirdetett 24 éven aluli fiatalok számára. Pályázni lehetett ponyva, lektűr, szórakoztató irodalom, sci-fi kategóriába tartozó művekkel, melyek a **HÁBORÚ** hívószó köré szerveződnek.

A beérkezett pályaművek közül a zsűri a következő alkotásokat emeli ki:

Gádoros Mátyás: *Szirmai utca 10*

Bodoni Csenge: *Ahova nem süt a nap*

Szabó Boglárka: *Föld és Mars között.*

A Varjúvár Kiadó köszönetét fejezi ki a pályázóknak, a nyertesekkel felveszi a kapcsolatot. Az erdélyi Előretolt Helyőrség az elkövetkezőkben részleteket fog közölni a szerkesztőség által kiválasztott pályaművekből.